

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньої програми «Спеціальна
освіта (Олігофренопедагогіка)»
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.02 Корекційна
психопедагогіка
заочної форми здобуття вищої освіти
Байталоха Оксана Анатоліївна

Керівник: Докучина Т. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Рецензент: Буйняк М. Г.,
кандидат психологічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	7
1.1. Особливості розвитку пізнавальної активності у дітей з інтелектуальними порушеннями.....	7
1.2 Використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальному навчанні.....	13
1.2. Педагогічні умови використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальній роботі.....	20
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	28
2.1. Дослідження стану пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями	28
2.2. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	43
2.3. Методичні рекомендації використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	56
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Побудова інформаційного суспільства, у якому забезпечено рівні можливості для кожної людини, є одним із пріоритетних завдань розвитку держави у XXI столітті. Одним із визначальних чинників сучасного прогресу, що сприяє розв'язанню соціальних та економічних викликів, виступають інформаційно-комунікаційні технології.

Нормативно-правове підґрунтя цифрової трансформації в Україні визначають сучасні закони та державні програми. Зокрема, Закон України «Про електронні комунікації» № 3014-IX (2021 р.) регулює сучасні засади розвитку цифрового середовища відповідно до європейських стандартів, а Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» № 1667-IX (2021 р.) закріплює принципи формування цифрової держави та підтримки інноваційної діяльності. В освітній сфері цифрову трансформацію регламентують Закон України «Про освіту» (зі змінами 2023 р.), який передбачає забезпечення доступності освіти засобами ІКТ, та Наказ МОН № 548 від 19.04.2024 р. «Про затвердження Вимог до інтерактивного електронного додатка до підручника», що встановлює державні стандарти використання електронних ресурсів у навчанні.

Особливу увагу держава приділяє забезпеченню рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інтелектуальними порушеннями. У цьому контексті важливими є Концепція розвитку інклюзивної освіти (затверджена МОН у 2020 р.) та положення Державного стандарту початкової освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями (оновлено у 2023 р.). Ці документи визначають використання ІКТ як дієвий інструмент адаптації освітнього процесу, підвищення пізнавальної активності й розвитку комунікативних умінь учнів.

Активне залучення дітей з інтелектуальними порушеннями до навчального та соціального життя за допомогою ІКТ сприяє їхній соціалізації, розвитку пізнавальної самостійності й підготовці до подальшої життєвої реалізації.

Володіння базовими цифровими навичками, комунікабельність і здатність працювати у співпраці — це ті компетентності, які сьогодні є необхідними не лише для успішного навчання, а й для інтеграції в інформаційне суспільство.

Дидактичні та методичні проблеми інформатизації навчального процесу висвітлювали у своїх працях М. Жалдак, В. Краснов, Н. Морзе, С. Пейперт та інші. Психолого-педагогічні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій досліджували В. Зінченко, Ю. Машбиць, М. Смульсон, В. Безпалько та ін.

Аспекти використання ІКТ у спеціальній та інклюзивній освіті, а також у процесі реабілітації осіб з порушеннями розвитку, розкриті у працях Т. Докучиної, А. Гети, В. Заїки, О. Казанічер, В. Коваленко, С. Миронової, О. Чопік, С. Чупахіна та ін.

Водночас у науковій літературі недостатньо розроблені корекційні методики, спрямовані на розвиток пізнавальної активності й підготовку дітей з інтелектуальними порушеннями до ефективного використання цифрових засобів у навчанні та повсякденному житті.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити методику використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі корекційно-розвиткової роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Об’єкт дослідження: корекційно-розвиткова робота з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження: методика використання інформаційно-комунікативних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Завдання дослідження

1. Здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічних особливостей розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями.
2. Дослідити стан пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями у дітей молодшого шкільного віку.

3. Розробити методику використання інформаційно-комунікативних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

4. Надати методичні рекомендації використання інформаційно-комунікативних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: *теоретичні методи:* аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури з проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальному навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями; аналіз чинних нормативно-правових документів у сфері інклюзивної освіти та цифровізації освітнього простору; моделювання педагогічних умов розвитку пізнавальної активності з використанням ІКТ. *Емпіричні методи:* педагогічне спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю дітей; бесіди з учнями та вчителями; тестування та діагностичні методики визначення рівня пізнавальної активності; проведення психолого-педагогічного експерименту (констатувального та формувального етапів) для перевірки ефективності використання ІКТ у розвитку пізнавальної активності. *Методи обробки результатів:* кількісний і якісний аналіз отриманих експериментальних даних; статистична обробка результатів з метою виявлення динаміки змін рівнів пізнавальної активності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовано та розроблено методику використання інформаційно-комунікаційних технологій, спрямовану на підвищення рівня пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку. Отримані результати можуть бути використані у практиці спеціальних та інклюзивних закладів освіти для вдосконалення освітнього процесу, підвищення його ефективності та мотиваційної спрямованості. Розроблені методичні рекомендації можуть бути корисними для вчителів-дефектологів, асистентів

учителів, логопедів, а також для підготовки майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти.

Апробація результатів дослідження. здійснювалась на наукових конференціях, зокрема: звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2024-2025 навчальному році Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (8 квітня 2025 року, м. Кам'янець-Подільський); V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти» (7 листопада 2025 року, м. Кам'янець-Подільський); за отриманими результатами кваліфікаційної роботи опубліковано тези.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

1.1 Особливості розвитку пізнавальної активності у дітей з інтелектуальними порушеннями

Пізнавальна активність проявляється у прагненні дитини досліджувати, ставити запитання, аналізувати, експериментувати, робити висновки та самостійно розв'язувати проблеми. Вона охоплює не лише інтелектуальні процеси, а й емоційно-вольову сферу, адже саме емоції, інтереси та мотивація є рушійною силою пізнання. Активна пізнавальна діяльність сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей, уяви, мовлення та комунікативних навичок.

Пізнавальна активність — це внутрішня мотиваційна готовність особистості до пізнання навколишнього світу, здобуття нових знань, умінь і навичок. Вона є важливою складовою інтелектуального розвитку, оскільки забезпечує формування інтересу до навчання, самостійності у здобутті знань, здатності орієнтуватися в нових ситуаціях та застосовувати набуті знання на практиці [22].

У педагогічній практиці пізнавальна активність розглядається як показник ефективності навчального процесу. Високий рівень пізнавальної активності свідчить про зацікавленість учня, його включеність у навчання та готовність до самостійного пошуку знань. Формування цієї активності є одним із головних завдань сучасної освіти, особливо в умовах компетентнісного підходу, який передбачає не лише засвоєння знань, а й розвиток здатності їх застосовувати [59].

Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку пізнавальна активність має свої особливості. Вона часто носить мимовільний, ситуативний

характер, потребує зовнішнього стимулювання та спеціально організованих умов. У таких дітей спостерігається знижений рівень мотивації, труднощі у зосередженні уваги, обмежений обсяг пам'яті, що ускладнює процес пізнання. Тому розвиток пізнавальної активності у цієї категорії учнів потребує корекційно-розвивального підходу, використання наочності, ігрових методів, емоційного підкріплення та індивідуалізації навчального процесу [28; 32].

Дану проблему досліджували вчені: Л. Вавіна, О. Гаврилов, І. Єременко, А. Колупаєва, М. Матвєєва, С. Миронова, В. Петрова, Б. Пінський, В. Синьов, О. Хохліна, Ж. Шиф та інші.

Проблема розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями є надзвичайно актуальною у сучасній спеціальній педагогіці та психології. Умови сьогодення вимагають від освітньої системи створення сприятливого середовища для всебічного розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних можливостей. Особливу увагу при цьому слід приділяти дітям з інтелектуальними порушеннями, адже саме вони потребують спеціально організованої допомоги, адаптованих методів навчання та індивідуального підходу [60].

Пізнавальна активність є важливою складовою особистісного розвитку, оскільки забезпечує формування інтересу до пізнання, самостійності у здобутті знань, уміння орієнтуватися в навколишньому середовищі та застосовувати набуті знання в житті. Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерні певні труднощі у розвитку мислення, уваги, пам'яті, мовлення, що значно ускладнює процес пізнання. Їх пізнавальна діяльність часто має несистематичний, фрагментарний характер, потребує постійного педагогічного стимулювання та емоційної підтримки [5].

Як зазначає Т. Докучина, «системне порушення пізнавальної діяльності, що проявляється у недорозвитку пізнавальних психічних процесів (мислення, пам'яті, мовлення, уваги, уяви, відчуття і сприймання), обумовлює труднощі навчальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями». Тому успішний

розвиток пізнавальної активності таких дітей можливий лише за умови цілеспрямованого корекційно-розвивального навчання, яке враховує особливості психічних процесів й забезпечує їх поступове їх вдосконалення. Педагог має створювати умови, що сприятимуть не лише засвоєнню знань, а й формуванню інтересу, позитивної мотивації та віри дитини у власні можливості [10].

На думку Ю. Чуракової, розвиток пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями можливий за умови поєднання корекційного впливу з урахуванням емоційної сфери дитини, її інтересів і мотивів діяльності. Педагог повинен не лише компенсувати недоліки сприймання, пам'яті чи мислення, але й формувати позитивне ставлення до навчання, використовуючи ігрові методи, ситуації успіху, емоційну підтримку та диференційований підхід. Як зазначає авторка: «Афективну сферу дітей з інтелектуальними порушеннями слід використовувати для стимуляції пізнавальної активності. Більшість учнів з ІІІ адекватно реагують на похвалу і критику, розуміють успіх і засмучуються через невдачі — це дає можливість на основі елементарних емоційних процесів розвивати вищі почуття». Дослідниця наголошує, що емоційна сфера дітей з інтелектуальними порушеннями зберігається краще, ніж пізнавальна, і тому може стати опорою у стимулюванні їхньої пізнавальної активності [60, С.198].

Це означає, що позитивне емоційне підкріплення, створення ситуації успіху та емоційно комфортного середовища сприяє тому, що дитина починає проявляти більшу зацікавленість у пізнавальній діяльності. Емоційна підтримка педагога допомагає подолати страх помилки, невпевненість і пасивність, які часто супроводжують інтелектуальні порушення. Отже, правильно організований педагогічний вплив має не лише інтелектуальну, а й емоційно-вольову основу, що дає змогу дитині переходити від пасивного до активного типу навчання.

Тієї ж думки Ю. Шевченко, яка звертає увагу на феномен інтелектуальної депривації, який проявляється у спотвореному сприйнятті інформації, що значно

ускладнює її засвоєння. Вона підкреслює необхідність врахування особливостей мислення, пам'яті, уваги та емоційно-вольової сфери таких дітей. Згідно з її висновками, навчальний процес має бути емоційно підтримувальним, структурованим і передбачати створення умов для формування позитивної мотивації, розвитку самостійності та впевненості в собі [61].

Однією з ключових особливостей пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями є зниження темпу засвоєння знань. Такі діти значно повільніше сприймають та переробляють нову інформацію, що пов'язано з особливостями функціонування їхньої нервової системи та недостатнім розвитком аналітико-синтетичної діяльності мозку. Процес навчання для них вимагає більше часу, багаторазового повторення навчального матеріалу та постійного використання наочних опор [4].

З огляду на дослідження А. Гафінця, ефективне навчання дітей з інтелектуальними порушеннями потребує системного використання спеціальних прийомів, які спрямовані на стимулювання пізнавальної активності. Зокрема, він наголошує на важливості багаторазового повторення навчального матеріалу, застосування наочності, дидактичних ігор, а також адаптації методів навчання до індивідуальних можливостей учнів. Це дозволяє формувати стійкі знання та навички, а також підтримувати інтерес до навчального процесу [7].

Таким чином, успішна організація навчання дітей з інтелектуальними порушеннями базується на комплексному підході, що поєднує корекційно-розвивальні методи, психологічну підтримку та індивідуалізацію освітнього процесу.

Ще однією характерною рисою є недостатня стійкість уваги. Учні з інтелектуальними порушеннями швидко відволікаються, їм важко довго зосереджуватися на одному виді діяльності або завданні. Увага в них є переважно мимовільною, тобто залежить від зовнішніх подразників, а не від свідомої мети чи інтересу. Це ускладнює виконання завдань, що потребують тривалого розумового напруження або послідовності дій.

О. Гаврилов, аналізуючи особливості уваги у дітей з помірними інтелектуальними порушеннями, зазначав, що їм властива повільна концентрація на завданні, часте відволікання на несуттєві деталі та неспроможність тривалий час утримувати увагу на одному виді діяльності. Недостатньо розвинена довільна увага суттєво ускладнює досягнення будь-якої навчальної мети, навіть найпростішої. Як тільки діти стикаються з труднощами під час виконання завдання, вони швидко втрачають інтерес і переключаються на інші подразники [6].

Спираючись на висновки І. Слободян та М. Матвеевої, можна зазначити, що довільна увага у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями формується значно повільніше, ніж у їхніх однолітків із нормальним розвитком. Автори підкреслюють, що такі діти мають труднощі з утриманням уваги протягом тривалого часу, особливо при виконанні завдань, які не викликають емоційного інтересу або не супроводжуються зовнішніми стимулами [44].

У дослідженні наголошується на важливості використання спеціально організованих педагогічних умов, які сприяють розвитку довільної уваги. До таких умов належать: чітка структура навчального заняття, використання ігрових прийомів, емоційне підкріплення, а також поступове ускладнення завдань з урахуванням індивідуальних можливостей учнів. Автори також рекомендують застосовувати вправи на переключення та розподіл уваги, що сприяє її тренуванню та стабілізації.

Пам'ять дітей з інтелектуальними порушеннями також має свої особливості. Для них характерний обмежений обсяг пам'яті та перевага механічного запам'ятовування над осмисленим. Вони краще запам'ятовують наочний, емоційно забарвлений матеріал — наприклад, предмети, картинки, конкретні ситуації, ніж абстрактні поняття чи словесні описи. Під час навчання це вимагає постійного використання зорових і слухових опор, а також практичної діяльності, яка допомагає закріпити матеріал через досвід [57].

Ще однією складністю є труднощі в узагальненні та перенесенні знань у нові ситуації. Діти з інтелектуальними порушеннями часто засвоюють матеріал у межах конкретного прикладу і не можуть застосувати здобуті знання в подібних, але дещо змінених умовах. Це свідчить про конкретно-ситуативний характер їхнього мислення, недостатній рівень сформованості логічних операцій — аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

Спираючись на статтю Т. Докучиної, можна зазначити, що труднощі узагальнення та перенесення знань у дітей з інтелектуальними порушеннями пов'язані з обмеженим розвитком логічного мислення та переважанням конкретно-ситуативного підходу до розв'язання завдань. Авторка наголошує, що такі учні здатні засвоювати навчальний матеріал лише в межах конкретного прикладу, і їм складно абстрагуватися від ситуації чи перенести знання в новий контекст [9; 11].

О. Таранченко підкреслює, що поряд із труднощами абстрагування та узагальнення у дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається недостатній розвиток регулюючої функції мислення. Такі діти не здатні своєчасно застосовувати вже засвоєні способи дій, не аналізують власну поведінку та не прогнозують її наслідки. Вони діють імпульсивно, без внутрішнього контролю, не замислюючись над можливими помилками чи соціально неприйнятними наслідками своїх вчинків. Це свідчить про низький рівень сформованості саморегуляції та критичного мислення, що потребує цілеспрямованої корекційної роботи в освітньому процесі [48].

Таким чином, пізнавальна діяльність дітей з інтелектуальними порушеннями характеризується повільністю, обмеженістю, фрагментарністю та потребує спеціально організованої педагогічної підтримки. Завдання педагога полягає в тому, щоб створити умови для активного сприймання матеріалу, поступового розвитку осмисленого запам'ятовування та формування здатності узагальнювати й застосовувати знання на практиці.

1.2 Використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальному навчанні

Сучасне суспільство характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, що зумовлює необхідність їх активного впровадження в освітній процес. Інформатизація освіти стала одним із ключових напрямів модернізації навчального середовища, що передбачає формування в учнів інформаційно-комунікаційної компетентності — здатності ефективно використовувати цифрові засоби для виконання особистісних і соціально значущих завдань.

Особливої актуальності набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у корекційно-розвивальному навчанні учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Ці технології відкривають нові можливості для індивідуалізації навчального процесу, підвищення мотивації до навчання, розвитку пізнавальної активності та корекції психофізичних порушень. ІКТ сприяють створенню адаптивного освітнього середовища, яке враховує особливості сприймання, темп роботи, рівень уваги та втомлюваність учнів з особливими освітніми потребами [8].

Пандемія COVID-19 актуалізувала потребу в дистанційному навчанні, що стало викликом для педагогів, учнів і батьків. Цей досвід продемонстрував важливість цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, а також необхідність забезпечення технічних умов для реалізації навчання з використанням ІКТ. У контексті інклюзивної та спеціальної освіти це питання набуває особливої ваги, оскільки цифрові засоби можуть стати ефективним інструментом підтримки, розвитку та соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» трактується науковцями по-різному, однак усі визначення об'єднує ідея використання сучасних технічних засобів для опрацювання, передавання, зберігання та використання інформації у навчальних і комунікативних цілях [8].

За визначенням В. Бикова, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) — це сукупність методів, засобів і прийомів збирання, оброблення, передавання, зберігання й подання інформації, що забезпечують ефективність навчальної, управлінської та наукової діяльності в освіті [2].

Н. Морзе визначає ІКТ як інструмент, що створює нові умови для реалізації особистісно орієнтованого навчання, підвищення якості освіти, активізації пізнавальної діяльності та розвитку ключових компетентностей учнів [34].

Отже, ІКТ в освіті можна розглядати як: засіб навчання (електронні підручники, інтерактивні програми, навчальні ігри, цифрові лабораторії); інструмент педагогічної взаємодії (електронні журнали, платформи для комунікації, відеоуроки); ресурс для розвитку пізнавальних процесів і самостійної діяльності учнів.

В освітній діяльності ІКТ охоплюють широкий спектр інструментів: комп'ютери, планшети, мультимедійні дошки, цифрові освітні ресурси, інтерактивні навчальні програми, інтернет-сервіси, віртуальні лабораторії тощо. Їх застосування сприяє створенню інформаційно-освітнього середовища, у якому реалізуються такі педагогічні принципи, як індивідуалізація, доступність, наочність і активізація пізнавальної діяльності [16].

Особливе значення ІКТ мають у спеціальній та інклюзивній освіті, де вони виконують не лише навчальну, а й корекційно-розвивальну функцію. Для дітей з інтелектуальними порушеннями цифрові засоби виступають важливим інструментом підтримки:

- забезпечують наочність навчального матеріалу;
- допомагають адаптувати темп і зміст навчання до індивідуальних можливостей дитини;
- стимулюють пізнавальну активність завдяки ігровим та мультимедійним елементам;
- формують мотивацію до пізнання через позитивні емоції від роботи з технологією [15; 36].

Отже, ІКТ — це не лише технічний компонент навчання, а й педагогічна система, спрямована на підвищення ефективності засвоєння знань, розвиток пізнавальної активності, формування самостійності та творчого мислення учнів. В умовах спеціальної освіти вони набувають особливої значущості, оскільки дозволяють компенсувати недоліки традиційних методів, створюючи адаптивне середовище для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі можна проілюструвати на конкретних прикладах цифрових засобів, які довели свою ефективність у роботі з дітьми різних категорій.

1. Інтерактивні навчальні програми

«**Мишеняткова абетка**» — це безкоштовний мобільний додаток, створений як соціальний проєкт для допомоги дітям у вивченні українського алфавіту, розвитку навичок читання та письма. Головний герой — мишенятко Круть — супроводжує дитину у веселій подорожі світом літер, звуків і слів.

Основна мета програми: ознайомлення дітей з українською абеткою; формування первинних навичок читання; розвиток мовлення, пам'яті, уваги та уяви.

Освітні можливості: кожна літера представлена у вигляді інтерактивного персонажа або предмета; назви букв та слів озвучуються чітко і виразно, що сприяє розвитку фонематичного слуху; ігрові рівні мають різну складність, що дозволяє адаптувати навчання до віку та рівня розвитку дитини; вправи сприяють розвитку зорової пам'яті, асоціативного мислення та посидючості.

Рис. 1.1 Мишеняткова абетка

«Вивчаю — не чекаю» — це сучасний мобільний застосунок, створений у партнерстві міжнародної організації War Child Holland, громадської спілки «Освіторія» та МОН України. Його мета — зробити навчання для молодших школярів цікавим, доступним і захопливим.

Освітнє призначення: допомога дітям у засвоєнні базових знань з математики, української мови, читання; формування навичок самостійного навчання через мікронавчання та ігрові механіки; створення безпечного, мотивуючого середовища для навчання.

Основні функції: пізнавальні відеоуроки з української мови та математики; інтерактивні міні-ігри для закріплення знань у форматі гри; віртуальні герої — персонажі різних професій, які супроводжують дитину в навчанні; завдання на логіку, таблицю множення, абетку, вправи на читання та розуміння тексту.

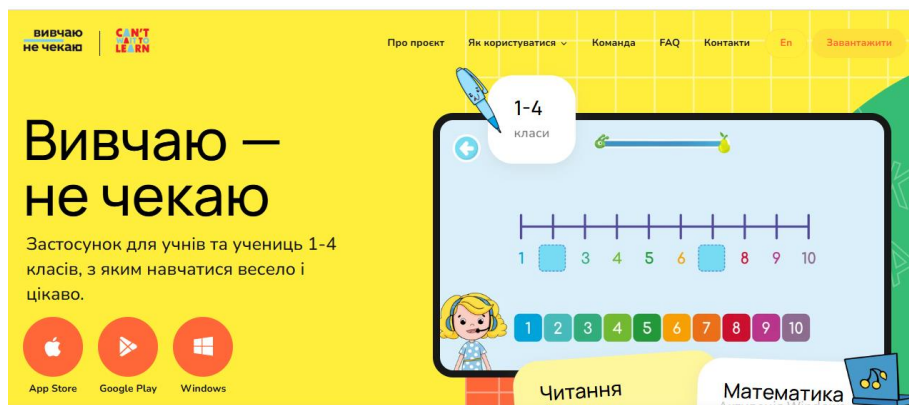

Рис. 1.2 Вивчаю не чекаю

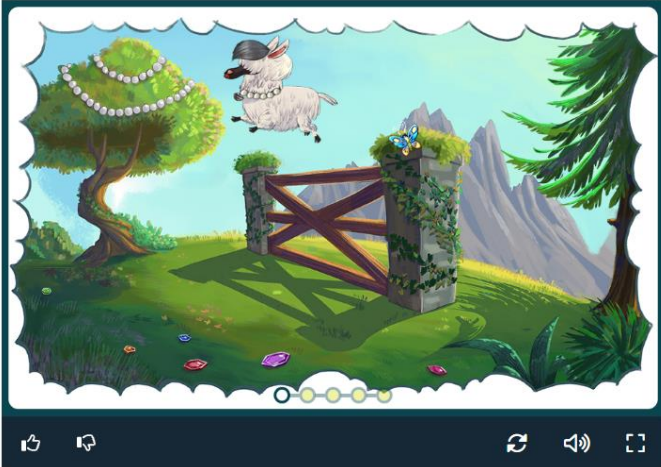
«Matific» — це міжнародна освітня платформа, яка пропонує інтерактивні математичні завдання у формі захопливих ігор. Вона розроблена провідними експертами в галузі освіти та схвалена вчителями у понад 50 країнах світу.

Освітнє призначення: розвиток базових математичних навичок: додавання, віднімання, множення, ділення, логіка; формування навичок вирішення проблем, критичного мислення та самостійного навчання.

Основні функції: адаптивне навчання — завдання підлаштовуються під рівень знань кожного учня; гейміфікація — навчання відбувається у форматі пригодницької гри з островами, скарбами та викликами.

Порахуйте у додатку до 1, 2 та 3
Підрахунок овець

Пограли з класом   Бліцтурнір

Узгоджено з навчальною програмою

Навчальна програма... 1 клас

- 1.4. - Нумерація чисел у концентрі «Сотня»

Тип вправи	Епізод
Мета	Концептуальне розуміння
Об'єм	до 20
Запитання	5
Приблизний об'єм	4 хвилини

Активация Windows
Перейдіть до розділу "Настройки", щ

Рис. 1.3 Matific

«**Learning.ua**» — це одна з найбільших освітніх онлайн-платформ України, яка пропонує інтерактивні завдання, тести, ігри та навчальні матеріали для учнів, вчителів і батьків. Вона охоплює всі рівні шкільної освіти — від дошкільного до старшого шкільного віку — і відповідає державним стандартам МОН України.

Освітнє призначення: вивчення предметів: українська мова, математика, читання, природознавство, англійська мова тощо; формування ключових компетентностей: мовної, математичної, цифрової, соціальної.

Стандарти

LEARNING.ua

Увійти   Реєстр

МАТЕМАТИКА   УКРАЇНЬСЬКА   АНГЛІЙСЬКА   ЗНО   ЧИТАННЯ   ОЛІМПІАДИ   БЛОГ

Найбільша освітня онлайн-платформа

Інтерактивні завдання, цікаві задачі, ігри, нагороди та сертифікати для малюків і школярів.

Математика   Українська
Англійська   ЗНО

Активация Windows
Перейдіть до розділу "Настройки", щ

Рис. 1.4 Learning.ua

Wordwall — це онлайн-платформа для створення інтерактивних навчальних матеріалів, яка широко використовується у сучасній педагогічній практиці, зокрема у спеціальній освіті. Її головна перевага полягає у поєднанні ігрових форм навчання з можливістю індивідуалізації завдань відповідно до рівня розвитку, інтересів і можливостей кожного учня.

Платформа дає змогу вчителю створювати та редагувати різноманітні інтерактивні вправи, які автоматично адаптуються до різних форматів роботи — як онлайн, так і офлайн. Wordwall підтримує понад 30 типів навчальних шаблонів: вікторини, пазли, картки на співставлення, “знайди пару”, кросворди, анаграми, лабіринти, випадкове колесо тощо. Кожен шаблон може бути використаний для різних навчальних цілей — від повторення матеріалу до формування нових знань.

Для учнів з інтелектуальними порушеннями Wordwall є зручним засобом візуалізації навчального матеріалу та розвитку пізнавальних процесів — уваги, пам'яті, мислення, мовлення. Завдяки яскравому дизайну, звуковим ефектам і простому інтерфейсу, учні легко сприймають завдання, швидко залучаються до роботи, отримують миттєвий зворотний зв'язок про правильність відповідей.

The screenshot shows the Wordwall website interface. At the top, there is a navigation bar with the logo 'wordwall' and the tagline 'Створюйте кращі уроки швидше'. The main navigation includes 'Головна', 'Функції', 'Тарифні плани', 'Спільнота', 'Увійти', 'Зареєструватися', and 'Українс'. Below the navigation is a search bar with the text 'Спільнота Wordwall' and a search input field containing 'wordwall'. The search results show 2,044 results. Three results are visible: 1. 'wewo' - 'Випадкове колесо' (Spinning wheel) by Superssonic, featuring a wheel with 'HELLO' and 'WORLD'. 2. 'Calendar WordWall Quiz' - 'What is the date two days before January 17?' by Rhondablake, featuring a calendar for January 2023 with dates 15, 19, and 10 highlighted. 3. 'WORDWALL' - 'Пошук слів' (Word search) by Maryam683, featuring a grid of letters. On the right side, there is a blue sidebar with the text 'Не вдається знайти? Створіть власні ресурси' and a list of steps: 1. Оберіть шаблон, 2. Уведіть контент, 3. Отримайте набір з матеріалів для роздруку та інтерактивних вправ.

Рис. 1.5 Wordwall

2. Інструменти для візуалізації та презентацій

Powerpoint — класичний інструмент для створення слайд-презентацій з текстом, зображеннями, відео, анімацією. Підходить для пояснення тем, проведення інтерактивних уроків, тестування.

Canva — онлайн-платформа для створення візуального контенту: презентацій, плакатів, інфографіки, сертифікатів. Має простий інтерфейс і бібліотеку шаблонів.

Ці платформи дозволяють створювати яскраві, структуровані та динамічні презентації, які допомагають учням краще засвоювати матеріал.

Padlet — віртуальна стіна для розміщення текстів, фото, відео, посилань. Використовується для створення колективних проєктів, обміну ідеями, рефлексії.

Це інтерактивні онлайн-дошки, які дозволяють учням і вчителям спільно працювати над завданнями в реальному часі.

Smart Board — інтерактивна дошка з можливістю писати, переміщати об'єкти, запускати відео, працювати з програмами. Підтримує навчання через дотик і рух.

Promethean — сучасна інтерактивна панель з програмним забезпеченням для створення уроків, тестів, опитувань. Має функції запису, анотацій, інтеграції з хмарними сервісами.

Це сенсорні екрани, які поєднують функції комп'ютера, проєктора та дошки. Вони дозволяють взаємодіяти з контентом безпосередньо на екрані.

3. Мультимедійні матеріали для розвитку слухового сприймання, мовлення, емоційного інтелекту

- YouTube-канали для дітей

Світ чекає крилатих — канал, заснований Анжелікою Цимбалару, що пропонує інтегровану освітню систему з відеоуроками, казками, віршами, піснями та лайфхаками для дітей і батьків. Підходить для формування емоційного інтелекту та мотивації до навчання.

МініПо. Українською для дітей — україномовний канал з розвивальними відео, сюжетними роликами, іграми та блогами для дітей.

- Подкасти для дітей

Суспільне Казки — аудіоказки українською мовою, озвучені професійними акторами. Сприяють розвитку слухового сприймання та уяви.

Читасик — подкаст з дитячими аудіокнижками, казками, оповіданнями українською мовою.

Кльове слово — подкаст, що знайомить дітей з новими словами, їх значенням та емоційним забарвленням.

- Освітні мультфільми

Казкарик — серія українських мультфільмів, що навчають доброті, чесності, дружбі та іншим моральним цінностям.

Світ навколо нас — розвивальні мультфільми, які знайомлять дітей з природою, побутом, соціальними нормами.

Для ефективного використання ІКТ у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями важливо:

- враховувати рівень розвитку та індивідуальні особливості кожної дитини;
- забезпечити технічну доступність (планшети, комп'ютери, інтернет);
- навчити педагогів та батьків користуватися ІКТ-інструментами;
- інтегрувати ІКТ у щоденну освітню діяльність, а не використовувати епізодично.

1.3 Педагогічні умови використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальній роботі

Поняття «педагогічні умови» є одним із ключових у сучасній педагогічній науці, оскільки саме від ефективного поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників освітнього процесу залежить якість навчання, виховання і розвитку дитини. У науковій літературі педагогічні умови визначаються як сукупність об'єктивних і

суб'єктивних факторів, що забезпечують ефективну реалізацію мети, змісту, форм і методів навчально-виховного процесу [1; 12; 37].

На думку дослідників, педагогічні умови відображають взаємодію трьох основних компонентів:

1. Організаційно-методичного — що включає структуру, зміст, методи, засоби й технології навчання.
2. Психолого-педагогічного — що стосується особливостей суб'єктів навчання, рівня їхньої мотивації, здібностей, емоційного стану.
3. Соціально-комунікативного — який визначає характер взаємодії між педагогом і учнем, емоційний клімат у колективі, морально-ціннісні орієнтири освітнього середовища [19; 56].

Таким чином, педагогічні умови можна розглядати як систему взаємопов'язаних факторів, у якій зовнішні впливи (освітнє середовище, методи, засоби, організація діяльності) гармонійно поєднуються з внутрішніми чинниками (психологічна готовність, мотивація, пізнавальна активність учня). Їх взаємодія створює оптимальні можливості для реалізації особистісного потенціалу кожного здобувача освіти.

У контексті спеціальної освіти, зокрема навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, педагогічні умови набувають корекційно-розвивального спрямування. Вони забезпечують не лише засвоєння навчального матеріалу, а й розвиток базових психічних процесів — сприймання, уваги, пам'яті, мислення, мовлення [29; 31; 41]. У цьому випадку педагогічні умови виступають механізмом компенсації порушених функцій та активізації пізнавальної діяльності.

До специфічних педагогічних умов у спеціальній освіті належать:

- індивідуалізація навчального процесу, що передбачає врахування особливостей темпу, рівня розвитку, інтересів і можливостей кожної дитини;
- варіативність методів і технологій, у тому числі використання ігрових, мультимедійних та інтерактивних форм роботи;

- створення підтримувального й емоційно безпечного середовища, у якому дитина відчуває успіх, впевненість та мотивацію;
- структурованість навчального матеріалу й опора на наочність, практичну діяльність, повторення;
- забезпечення постійного зворотного зв'язку, який формує усвідомлення власних досягнень і сприяє розвитку самоконтролю [40; 41; 33].

Отже, педагогічні умови у системі спеціальної освіти мають комплексний і корекційно-розвивальний характер. Вони є передумовою ефективного використання сучасних освітніх технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, які розширюють можливості дітей з інтелектуальними порушеннями для пізнання, спілкування та творчої самореалізації.

Одним із провідних українських науковців, що досліджує інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальний процес, є В. Биков. Учений наголошує, що поєднання традиційних педагогічних методів з інноваційними цифровими технологіями дозволяє значно ефективніше розвивати природні здібності учнів. ІКТ створюють додаткові умови для оновлення змісту освіти, забезпечують індивідуалізацію навчання, гнучку адаптацію до особливостей школярів, а також сприяють формуванню особистої освітньої траєкторії кожного учня. Водночас Биков підкреслює, що ефективне впровадження ІКТ не завжди можливе в межах традиційної класно-урочної системи, що потребує перегляду форм організації освітнього процесу [1].

У контексті мотивації учнів до навчання важливими є результати дослідження S. Walan, яка вивчала вплив цифрових технологій на навчальну активність старшокласників. Виявлено, що уроки з використанням ІКТ є цікавішими для більшості учнів, незалежно від навчального предмета. Проте у школярів з низьким рівнем успішності мотивація до навчання не зростає автоматично — навіть за умови застосування інноваційних технологій. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до стимулювання навчальної активності, з урахуванням індивідуальних потреб учнів [66].

Значний внесок у дослідження використання ІКТ у загальній та спеціальній освіті зробили українські науковці, серед яких В. Безпалько, О. Жук, М. Шеремет, С. Миронова, О. Чупахіна [24; 34; 32; 55; 62] та інші. Їхні праці акцентують увагу на перевагах цифрових засобів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами, зокрема:

- розвиток психічних процесів та пізнавальної активності;
- формування навичок самоконтролю;
- забезпечення індивідуального темпу засвоєння знань;
- підвищення мотивації та самооцінки учнів;
- створення адаптивного навчального середовища.

Науковці також підкреслюють, що комп'ютерна техніка має бути не лише об'єктом вивчення, а й засобом підтримки навчальної діяльності, що дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня, особливо в умовах інклюзивної та спеціальної освіти.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у спеціальній освіті відкриває широкі перспективи для реалізації корекційно-розвивального навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Ці технології дозволяють створити адаптивне освітнє середовище, яке враховує індивідуальні потреби кожного учня. Завдяки цифровим засобам учні отримують доступ до різноманітного навчального контенту, що може бути адаптований відповідно до їхнього рівня розвитку, темпу сприймання та особливостей мислення [14].

Цифрові ресурси сприяють розвитку психічних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення, уявлення та мовлення. Вони також допомагають формувати базові навчальні навички, включаючи читання, письмо, рахунок, логічне мислення та навички самоконтролю. Комп'ютерні засоби можуть виступати як інструмент контролю за навчальною діяльністю учнів, дозволяючи педагогам відстежувати прогрес, коригувати завдання та надавати зворотний зв'язок у реальному часі [3; 15].

Окрім цього, ІКТ сприяють соціалізації учнів з особливими освітніми потребами. Через інтерактивні платформи, освітні ігри та комунікаційні програми діти мають змогу спілкуватися, співпрацювати та брати участь у спільних навчальних проєктах. Це позитивно впливає на їх емоційний стан, підвищує впевненість у собі та мотивацію до навчання [13;17].

Застосування комп'ютерних технологій дозволяє частково компенсувати порушення у психофізичному розвитку, створюючи умови для більш ефективного засвоєння знань. Вони стимулюють пізнавальну активність учнів, заохочують до самостійного пошуку інформації та розвивають інтерес до навчального процесу. Завдяки мультимедійним можливостям — відео, аудіо, анімаціям, інтерактивним вправам — навчання стає більш наочним, емоційно забарвленим і доступним [26].

Гнучкість ІКТ дозволяє варіювати форми подачі матеріалу, адаптувати завдання до індивідуального рівня учня та забезпечити комфортний темп роботи. Це особливо важливо для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, які потребують особливого підходу, терпіння та підтримки. Таким чином, цифрові технології стають не лише засобом навчання, а й інструментом розвитку, корекції та соціальної інтеграції учнів з особливими освітніми потребами.

Важливу роль у дослідженні ефективності використання інформаційно-комунікаційних технологій у спеціальній освіті відіграють праці українських науковців, які акцентують увагу на їх корекційно-розвивальному потенціалі. Так, О. Хайдарова підкреслює, що персональні комп'ютери активно застосовуються для розвитку навчальних навичок, здійснення контролю за діяльністю учнів, а також для корекції порушень психофізичного розвитку. На її думку, цифрові засоби сприяють формуванню самостійності, розвитку когнітивних процесів та підвищенню ефективності навчання [54].

С. Миронова наголошує, що комп'ютер у навчальному процесі має виступати не як об'єкт вивчення, а як засіб, за допомогою якого дитина з особливими освітніми потребами може заповнити прогалини у знаннях. Вона

зазначає, що використання ІКТ дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до кожного учня, підвищити інтерес до навчання, покращити увагу, працездатність та темп роботи школярів [26; 27].

О. Легкий акцентує увагу на перевагах застосування ІКТ у забезпеченні індивідуалізації навчального процесу. Він підкреслює, що цифрові технології дозволяють адаптувати темп і спосіб засвоєння знань відповідно до потреб кожної дитини, створюють умови для самостійної продуктивної діяльності, яка підтримується системою педагогічної допомоги. Такий підхід сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання та розвитку пізнавальної активності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку [24].

Характер використання інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях може бути різноманітним — це навчальний, розвивальний, комунікативний, діагностичний, загальнокультурний. Як програмне забезпечення використовуються готові продукти, розроблені виробниками — електронні підручники активізують пізнавальний інтерес учнів і сприяють самореалізації особистості. Робота, що проводиться під керівництвом учителя, сприяє співпраці між учнями, взаємодопомозі та взаєморозумінню, партнерським стосункам «Учитель — учень» [38].

ІКТ дають змогу організувати різні форми роботи: групову, парну, індивідуальну. Працюючи в інформаційному середовищі, учитель має можливість створювати умови, які дозволяють кожному учневі розвиватися відповідно до власної освітньої траєкторії. Інформаційно-комунікаційні технології не лише урізноманітнюють навчання дітей, а й виступають помічником учителя. Педагог може використовувати сучасні інформаційні технології як навчальний посібник, дидактичний матеріал, допоміжні засоби. Вони допомагають організувати самоконтроль знань учнями під час роботи з тестами, надають можливість систематизувати знання, повторювати, закріплювати вивчений матеріал, розв'язувати інтерактивні вправи, розвивати образне мислення та пам'ять. Проведення занять із використанням

інформаційних технологій є добрим стимулом для відвідування уроків. Учні починають виявляти інтерес до різних видів діяльності.

Робота з використанням інформаційно-комунікаційних технологій повинна бути чітко продуманою та дозованою. Практика роботи в цьому напрямі показала, що в кінцевому підсумку використання комп'ютерних технологій оптимізує процеси розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу, позитивно впливає на мотивацію школярів, що безумовно підвищує якість навчання.

Завдяки своїм широким можливостям ІКТ відкривають нові підходи до організації навчально-виховного процесу, сприяють розвитку ключових компетентностей учнів і підвищенню ефективності корекційної роботи.

ІКТ дозволяють:

- адаптувати навчальний матеріал відповідно до індивідуальних потреб дитини;
- стимулювати пізнавальну активність через інтерактивні форми роботи;
- розвивати мовлення, пам'ять, увагу, логічне мислення;
- створювати безпечне середовище для самовираження та комунікації;
- підвищувати мотивацію до навчання завдяки гейміфікації та візуалізації.

Водночас ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальному навчанні не є автоматичною — вона значною мірою залежить від дотримання певних педагогічних умов, серед яких:

- вибір адекватних цифрових ресурсів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня складності й навчальної мети;
- організація поетапного навчання із поступовим переходом від репродуктивних до творчих завдань;
- використання ІКТ для розвитку конкретних пізнавальних процесів — уваги, пам'яті, мислення, мовлення;
- інтеграція ІКТ у всі види навчальної діяльності — урок, гру, тренінг, позакласні заходи.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвивальному навчанні сприяє не лише підвищенню ефективності освітнього процесу, а й створенню інклюзивного, мотиваційного та розвивального середовища, у якому кожна дитина має можливість розкрити свій потенціал відповідно до індивідуальних можливостей.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

2.1 Дослідження стану пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями

Вивчення та врахування стану пізнавальної активності у зазначеній категорії дітей сприятиме ефективному методичному забезпеченню освітнього процесу, зниженню негативного впливу вторинних відхилень на становлення особистості, підтримці інтересу до навчання та активізації компенсаторних можливостей, удосконаленню змісту та якості корекційного навчання.

Ми виходимо з того, що дослідження стану пізнавальної активності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку на початковому етапі є надзвичайно важливим завданням, оскільки дає змогу прогнозувати труднощі у засвоєнні знань та виявити індивідуальні особливості навчальної діяльності.

Констатувальний етап мав на меті визначити рівень сформованості пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями. На цьому етапі проводився аналіз вихідного стану пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями з урахуванням індивідуальних особливостей.

Під час діагностики застосовувалися тестові методики, які дозволяли оцінити рівень розвитку психічних процесів у дітей з інтелектуальними порушеннями. Таким чином, оцінювання рівня пізнавальної активності на констатувальному етапі виступало як психометричне завдання, що передбачало опис і кількісне вимірювання змін у пізнавальній сфері.

У процесі обстеження використовувалися елементи гри та навчання, а також різні форми допомоги й аналогічні завдання, які давали змогу простежити здатність дитини переносити набуті прийоми діяльності у нові ситуації. Завдання

мали як вербальний, так і невербальний характер і були спрямовані на дослідження уваги, мислення, пам'яті тощо. Вибір методів та послідовність їх застосування визначалися віковими й індивідуальними особливостями дітей.

Формувальний етап метою якого було розробити методику використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями.

У дослідженні взяли участь учні 2-го класу Ізяславського навчально-реабілітаційного центру Хмельницької області у кількості 14 осіб, серед яких було 8 хлопчиків і 6 дівчаток віком від 8 до 9 років.

У цій групі дітей було здійснено обстеження основних компонентів пізнавальної активності з метою виявлення особливостей їхнього розвитку. Основними завданнями дослідження стали: прояви пізнавальної активності під час виконання навчальних або ігрових завдань; рівень сформованості пізнавальних інтересів і навчальної мотивації; розвиток основних психічних процесів.

Для з'ясування рівня сформованості пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушенням було проведено анкетування батьків і педагогів. У анкетуванні взяли участь 14 батьків та 6 фахівців. Метою опитування стало виявлення особливостей прояву інтересу до навчальної діяльності, ставлення дітей до пізнання нового, рівня самостійності, а також педагогічних умов, які сприяють або, навпаки, ускладнюють розвиток пізнавальної активності.

Анкети були спрямовані на отримання комплексної інформації з боку батьків, які спостерігають за поведінкою дитини у побутових і позашкільних умовах та з боку педагогів, які оцінюють прояви активності безпосередньо у процесі навчання.

Отримані результати дали змогу не лише визначити загальний рівень пізнавальної активності учнів, а й виявити спільні тенденції та розбіжності у сприйнятті цього феномена різними учасниками освітнього процесу.

Отримані дані свідчать, що більшість батьків (приблизно 35%) відзначили у своїх дітей середній рівень пізнавальної активності. Такі діти виявляють інтерес до навчання лише у вибіткових видах діяльності, переважно тоді, коли завдання має ігровий характер або супроводжується схваленням з боку дорослого. Їм властива певна зацікавленість у пізнавальному процесі, проте вона часто є ситуативною та потребує зовнішнього стимулювання.

Близько 43% дітей, за оцінками батьків, мають низький рівень пізнавальної активності. Вони рідко проявляють ініціативу у навчанні, не ставлять запитань, швидко втрачають інтерес до виконання завдань. Мотивація таких дітей переважно зовнішня — вони діють заради схвалення, уваги або винагороди.

Крім того, приблизно 22% опитаних батьків відзначили у своїх дітей дуже низький рівень пізнавальної активності. Для цих учнів характерна байдужість до нової інформації, відсутність внутрішнього мотиву до навчання, швидка втомлюваність і пасивність під час занять. Такі діти потребують постійної підтримки, підказок і стимулювання з боку дорослих.

Таким чином, результати анкетування батьків показали, що у більшості дітей пізнавальна активність є недостатньо сформованою і нестійкою, а процес навчання вимагає систематичної підтримки, заохочення та створення емоційно сприятливого середовища з боку педагогів і батьків.

Педагоги, які працюють з цими учнями, загалом підтвердили тенденцію, виявлену серед батьків.

За результатами оцінок педагогів, приблизно 35% мають середній рівень пізнавальної активності. Такі діти виконують завдання переважно після нагадування, виявляють інтерес лише до наочних або ігрових видів діяльності. Їхня увага є нестійкою, самостійність обмеженою, а пізнавальний інтерес — ситуативним і залежним від зовнішнього стимулювання з боку вчителя.

Близько 43% учнів показали низький рівень пізнавальної активності. Вони швидко відволікаються, не доводять розпочату роботу до кінця, рідко проявляють ініціативу, часто потребують допомоги, заохочення та постійного

контролю з боку педагога. Їхня навчальна мотивація переважно зовнішня, спрямована на отримання схвалення або уникнення покарання.

Крім того, 22% учнів, за спостереженнями педагогів, характеризуються дуже низьким рівнем пізнавальної активності. Для них властива байдужість до навчальних завдань, швидка втомлюваність, низька концентрація уваги та відсутність самостійності у виконанні завдань. Такі діти не проявляють інтересу до нової інформації, а навчальна діяльність для них часто є формальною.

Педагоги також відзначили, що емоційна підтримка, створення ситуації успіху, використання ігрових методів та наочності позитивно впливають на рівень зацікавленості дітей і сприяють активізації їхньої пізнавальної діяльності.

Наступним етапом дослідження стало безпосереднє вивчення рівня пізнавальної активності учнів шляхом спостережень, індивідуальних бесід та виконання спеціально розроблених завдань. Використання цих методів дозволило отримати більш об'єктивні дані про особливості пізнавальної діяльності дітей у природних умовах навчального процесу — їхню емоційну реакцію, ставлення до виконання завдань, рівень самостійності та здатність до зосередження уваги.

Спостереження за пізнавальною активністю

Мета: виявити рівень сформованості пізнавальної активності дитини в процесі виконання навчального або ігрового завдання — її інтерес, ініціативу, самостійність, емоційну залученість і здатність зосереджуватися.

Матеріали: прості навчальні або ігрові завдання (малювання, складання фігур із паличок, підбір парних картинок, складання простого пазла, сортування предметів тощо); карта спостереження (таблиця для фіксації поведінкових показників).

Процедура проведення

1. Педагог запрошує дитину до виконання знайомого або цікавого для неї завдання у спокійній, доброзичливій атмосфері.

2. Інструкція подається коротко, у простій мові, з можливістю уточнення або показу зразка.

3. Дитина виконує завдання самостійно або з мінімальною допомогою дорослого (спостерігач не втручається, лише фіксує поведінку).

4. Протягом 5–10 хвилин педагог спостерігає й записує прояви за чотирма критеріями: ініціативність; самостійність; зосередженість і стійкість уваги; емоційна реакція.

За результатами спостереження виставляються бали (від 1 до 3) за кожним критерієм, після чого визначається загальний рівень пізнавальної активності.

Таблиця 2.1

Критерії оцінювання пізнавальної активності дітей

Критерій	Зміст показника	Оцінка (бали)
Ініціативність	Виявляє інтерес до завдання, ставить запитання, прагне діяти самостійно	3 бали – активно ініціює діяльність; 2 бали – проявляє інтерес після стимулювання; 1 бал – байдужий, ініціативи не виявляє.
Самостійність	Здатність виконувати дії без допомоги дорослого	3 бали – виконує завдання самостійно; 2 бали – потребує незначних підказок; 1 бал – постійно очікує допомоги або відмовляється від дії.
Зосередженість і стійкість уваги	Утримує увагу під час виконання завдання, не відволікається	3 бали – увага стійка, працює до завершення; 2 бали – періодично відволікається, потребує нагадувань; 1 бал – швидко втрачає інтерес, не доводить завдання до кінця.
Емоційна реакція	Емоційне ставлення до завдання, вираження радості, задоволення, інтересу	3 бали – позитивна, активна емоційна залученість;

		2 бали – нейтральна реакція, емоції помірні; 1 бал – байдужість або негативне ставлення до діяльності.
--	--	---

Підрахунок результатів: Максимальна кількість балів — 12.

10–12 балів — середній рівень пізнавальної активності.

7–9 балів — низький рівень.

4–6 балів — дуже низький рівень.

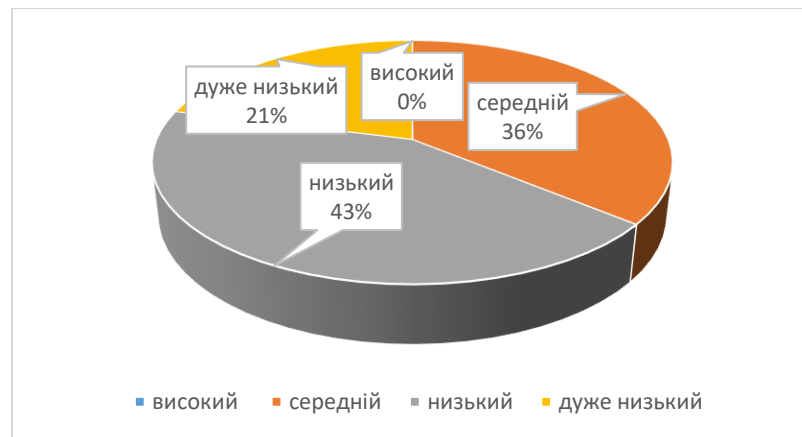
Результати спостереження засвідчили, що у більшості учнів з інтелектуальними порушеннями пізнавальна активність залишається недостатньо сформованою. Зокрема, у 43% дітей виявлено низький рівень пізнавальної активності — такі учні швидко відволікаються, потребують постійної допомоги дорослого, виявляють інтерес лише після стимулювання або безпосереднього звернення педагога. Їхня увага є нестійкою, а самостійність обмеженою.

Приблизно 21% дітей показали дуже низький рівень пізнавальної активності: вони не виявляли зацікавленості до навчальної діяльності, часто уникали виконання завдань, демонстрували байдужість або емоційне напруження під час труднощів. Такі учні потребували чіткого інструктування, постійного супроводу та індивідуальної підтримки.

Водночас, 36% продемонстрували середній рівень пізнавальної активності — вони виявляли інтерес до знайомих або ігрових завдань, намагалися діяти самостійно, позитивно реагували на похвалу та емоційну підтримку з боку педагога. Їхня мотивація є ситуативною, проте за умови створення позитивного емоційного середовища такі учні проявляють ініціативу й зацікавленість у навчанні.

Отримані результати свідчать, що емоційне підкріплення, використання ігрових методів і наочності сприяють підвищенню пізнавальної активності дітей

з інтелектуальними порушеннями, забезпечуючи розвиток їхньої самостійності, уваги та інтересу до навчання.

Рис. 2.1 Розподіл рівнів пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушеннями (за результатами спостереження)

Бесіда «Що тобі цікаво дізнаватися?»

Мета: виявити рівень сформованості пізнавальних інтересів та навчальної мотивації молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Методика дає змогу з'ясувати:

- чи має дитина позитивне ставлення до навчання;
- чи виникає у неї інтерес до пізнання нового;
- які чинники є провідними у мотивації — внутрішнє прагнення (інтерес, бажання дізнатися) чи зовнішні стимули (похвала, оцінка, увага дорослого).

Процедура проведення: бесіда проводилася індивідуально, у спокійній, довірливій атмосфері, що сприяла відкритості дитини та щирості відповідей. Перед початком педагог коротко пояснював мету спілкування у доступній формі: «Мені цікаво дізнатися, що тобі подобається робити у школі і що тобі цікаво дізнаватися. Тут немає правильних або неправильних відповідей — просто розкажи, як ти думаєш».

Для стимулювання діалогу використовувалися допоміжні невербальні засоби — підтримувальна міміка, кивки головою, схвалення («Цікаво!», «Розкажи ще трохи про це»).

Запитання для бесіди

1. Що тобі найбільше подобається у школі?
2. Які уроки цікаві для тебе?
3. Чи любиш ти дізнаватися щось нове? Якщо так, то що саме?
4. Що ти робиш, коли завдання здається складним?
5. Хто або що допомагає вчитися?
6. Як ти себе відчуваєш, коли у тебе все виходить добре на уроці?

(За потреби запитання можна уточнювати або спрощуватися відповідно до рівня розуміння дитини).

Результати бесіди свідчать, що у більшості учнів (79%) пізнавальні інтереси мають зовнішньо мотивований або ситуативний характер. Тобто навчальна діяльність приваблює дітей лише тоді, коли вона супроводжується позитивними емоціями, похвалою, ігровими моментами чи підтримкою педагога.

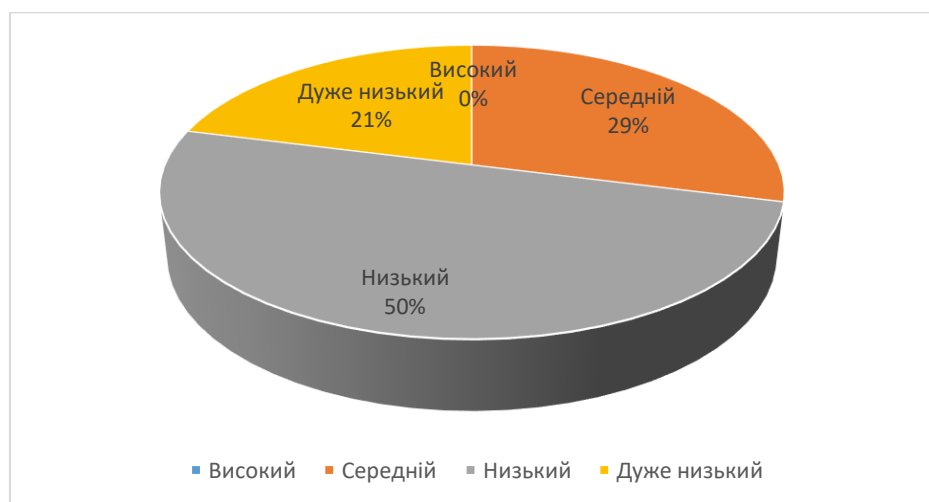
Результати дослідження пізнавальної мотивації показали, що в більшості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями рівень сформованості внутрішніх мотивів пізнання залишається недостатнім.

Найчисленнішу групу становлять діти з низьким рівнем пізнавальної мотивації — приблизно 50% учнів. Такі школярі виявляють зацікавленість лише під впливом зовнішніх стимулів — похвали, гри чи заохочення з боку педагога. Їхній інтерес до навчання ситуативний, нестійкий і швидко згасає без додаткової підтримки. Вони рідко ставлять запитання та часто виконують завдання лише «щоб закінчити» або отримати схвалення.

У 21% дітей виявлено дуже низький рівень пізнавальної мотивації. Такі учні не можуть визначити, що їм цікаво, або відповідають фразами типу «не знаю», «нічого». Вони демонструють байдужість до пізнавальної діяльності, низьку ініціативність і слабку емоційну реакцію на успіх чи невдачу. Їхня мотивація має переважно зовнішній, формальний характер.

Водночас, приблизно 29% продемонстрували середній рівень пізнавальної мотивації — вони виявляли інтерес до окремих навчальних тем (малювання, природознавство, завдання з наочністю), намагалися діяти самостійно, позитивно реагували на похвалу та підтримку з боку дорослого. Їхня мотивація поєднує зовнішні та внутрішні стимули («мені цікаво дізнатися», «хочу навчитися»).

Таким чином, отримані результати свідчать, що у більшості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями пізнавальна мотивація є недостатньо сформованою та має переважно зовнішній характер. Це потребує спеціальної педагогічної підтримки, спрямованої на розвиток внутрішнього інтересу до пізнання через ігрові методи, створення ситуацій успіху, емоційне підкріплення та використання наочності.

Рис. 2.2 Розподіл рівнів пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушеннями (за результатами бесіди)

Дослідження уваги. Методика «Коректурна проба» (адаптований (спрощений) варіант).

Мета: дослідити рівень розвитку основних характеристик уваги — зосередженості, стійкості, вибіркової та працездатності — у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Матеріали: аркуш із рядами зображень (наприклад: геометричні фігури, літери, символи або картинки предметів).

Дитині пропонується викреслити певний символ чи картинку серед інших. Використовуються 1–2 види зображень, щоб уникнути надмірного навантаження.

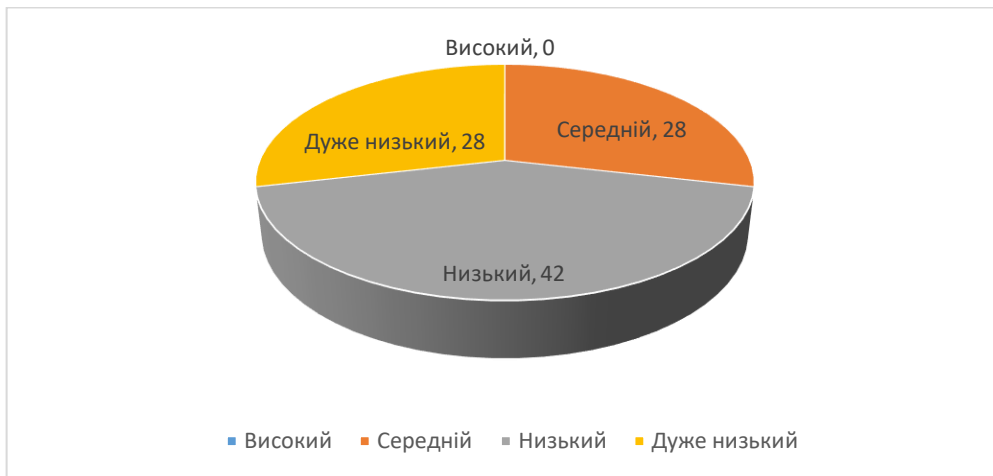
Процедура проведення: дитині дають аркуш і олівець (або фломастер). Дослідник пояснює інструкцію у спокійному темпі, перевіряє розуміння: «На аркуші намальовано багато фігурок. Подивись уважно. Твоє завдання — знайти всі кружечки (або інші вказані зображення) і закреслити їх ось так» (демонструє приклад). Перед початком варто проводити пробне завдання на кількох фігурах, щоб переконатися, що дитина зрозуміла інструкцію. Потім дитина виконує основне завдання протягом 1–3 хвилин (залежно від рівня розвитку).

Фіксуються такі показники:

- Темп виконання (кількість переглянутих символів);
- Кількість помилок (пропущені або неправильно викреслені елементи);
- Загальна зосередженість (чи відволікається, чи потребує нагадування);
- Ставлення до завдання (охоче виконує, швидко втомлюється, втрачає інтерес).

Отримані дані показали, що більшість учнів демонструють низький або дуже низький рівень розвитку уваги. Це свідчить про недостатню сформованість навичок зосередженості, труднощі у підтриманні концентрації та потребу у спеціальній корекційно-розвивальній роботі. Зокрема: середній рівень виявлено у 28,0%. Для них характерна часткова стійкість уваги — вони можуть утримувати зосередженість лише в цікавій діяльності або за умов зовнішнього контролю. Темп роботи нестійкий, спостерігаються періодичні відволікання. Низький рівень мають 42,0%. Ці діти схильні до частих відволікань, працюють нерівномірно, потребують повторення інструкцій. Їм важко завершувати розпочате завдання без стимулювання. Дуже низький рівень зафіксовано у 28,0%. Вони швидко втрачають увагу, не контролюють послідовність дій, часто

плутають або пропускають елементи завдання. Для них характерна імпульсивність і знижена працездатність.

Рис. 2.3 Розподіл рівнів пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушеннями (за результатами коректурної проби)

Дослідження мислення. Методика «Четвертий зайвий»

Мета: визначити рівень розвитку логічного мислення, уміння виділяти суттєві ознаки предметів, узагальнювати їх за спільною властивістю та виключати зайвий об'єкт.

Процедура: дитині послідовно демонструвалися серії з чотирьох картинок, три з яких належали до однієї категорії, а четверта — ні (наприклад: *яблуко, груша, слива, м'яч*).

Завдання: назвати або показати «зайвий» предмет і пояснити, чому саме він не підходить. Перед початком проводилося пробне завдання для перевірки розуміння інструкції. Всього використовувалося 5–7 серій картинок із різних категорій (тварини, посуд, транспорт, овочі, іграшки тощо). Під час виконання педагог фіксував не лише правильність відповідей, але й спосіб мислення дитини — чи усвідомлює вона ознаку узагальнення, чи діє навмання, чи може пояснити свій вибір.

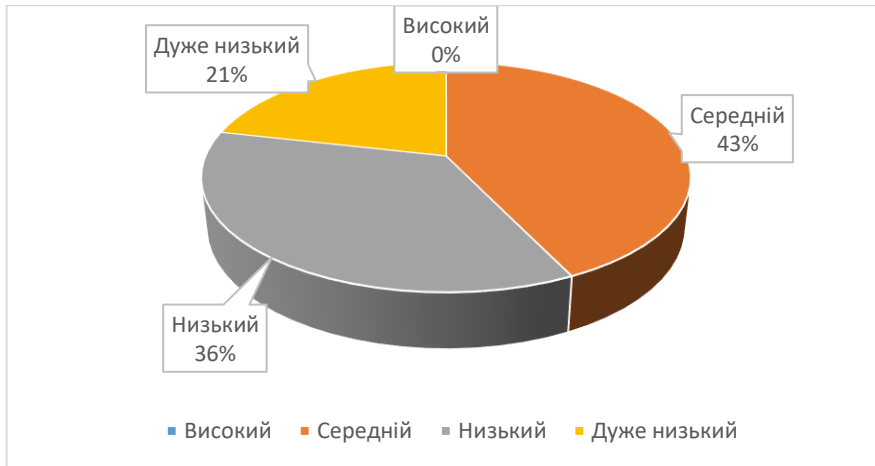
Методика «Класифікація предметів»

Мета: дослідити вміння дітей узагальнювати предмети за спільними ознаками, формувати поняття, встановлювати родові та видові зв'язки між об'єктами.

Процедура: дитині пропонували набір картинок (10–12 зображень) із різних тематичних груп: тварини, іграшки, посуд, транспорт, овочі, одяг тощо. “Подивись уважно на всі картинки і розклади їх так, щоб у кожній групі були предмети, які підходять одне до одного. Потім розкажи, чому ти так зробив (зробила).” При потребі давалася коротка допомога: “Подумай, що з чим схоже або використовується разом”.

Фіксувалися: кількість правильно створених груп; принцип, за яким дитина групує об'єкти (змістовний чи формальний); вміння пояснити свій вибір.

Отримані дані свідчать, що переважна більшість учнів має середній або низький рівень розвитку мислення. Це виявляється у труднощах з узагальненням, класифікацією предметів, встановленням логічних зв'язків і словесним поясненням власних дій. Зокрема: середній рівень розвитку мислення мають 42,0%. Вони здатні до елементарного аналізу й узагальнення, проте часто орієнтуються на зовнішні ознаки (колір, форма) замість суттєвих логічних зв'язків. Для них характерне нестійке логічне мислення, обмежений словниковий запас і труднощі з аргументацією. Низький рівень виявлено у 35,0%. Такі діти здебільшого діють за зразком, не можуть самостійно визначити принцип групування або виділення “зайвого” предмета. Їм складно усвідомлювати зв'язки між об'єктами, що свідчить про недостатню сформованість операцій аналізу та узагальнення. Дуже низький рівень мають 21,0%. У них спостерігається переважно наочно-дійовий тип мислення, відсутність логічного зв'язку між поняттями, труднощі у вербальному вираженні думки. Вони часто плутаються у завданні, не можуть пояснити свої дії словами.

Рис. 2.4 Розподіл рівнів пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушеннями (за результатами дослідження мислення)

Дослідження пам'яті. Методика «Пари картинок»

Мета: виявити рівень розвитку зорової пам'яті, обсягу запам'ятовування та здатності до відтворення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Методика дозволяє визначити обсяг короткочасної зорової пам'яті, довільність запам'ятовування, а також емоційно-вольову стійкість під час виконання завдання.

У молодших школярів з інтелектуальними порушеннями зазвичай виявляється знижений обсяг пам'яті та повільне відтворення, що свідчить про недостатню сформованість мнемічних процесів і переважання мимовільного типу запам'ятовування.

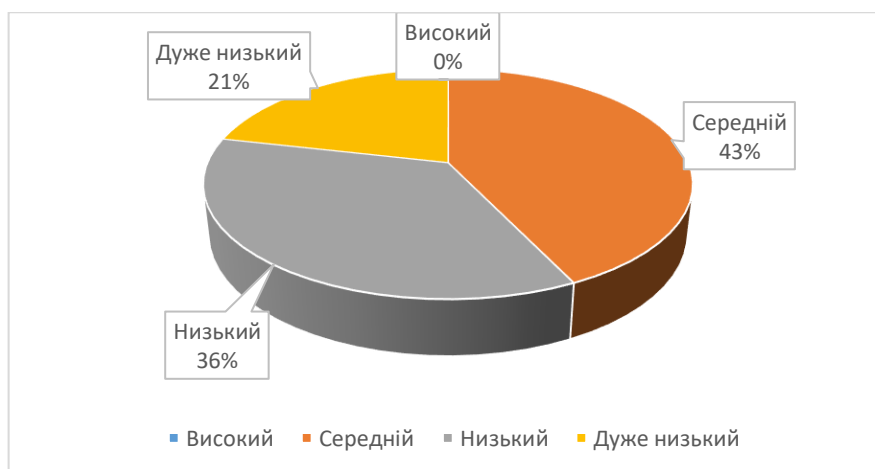
Матеріали: набір із 6–8 пар картинок, що зображують знайомі дітям предмети (наприклад: кіт — м'яч, чашка — ложка, дерево — птах).

Процедура проведення: «Подивись уважно на картинки. Вони лежать парами — запам'ятай, що з чим поруч. Потім я їх перемішаю, і ти маєш знайти правильні пари». Дитині давали 30–40 секунд для запам'ятовування пар, після чого картинки перемішували. Завдання: відновити правильні пари. У деяких випадках (для дітей із вираженими труднощами) завдання проводилося з

наочною підтримкою — наприклад, дозволялося переглянути картинки повторно.

Фіксувалися: кількість правильно відтворених пар; час, за який дитина їх відновила; реакція на помилки (наполегливість, байдужість, роздратування); чи використовує дитина стратегії запам'ятовування (повторює, об'єднує за змістом).

Середній рівень зорової пам'яті мають 42,0%. Вони здатні запам'ятовувати основні елементи зображення, проте часто припускаються неточностей при відтворенні. Для таких дітей характерна повільність запам'ятовування, часткова втрата деталей та мимовільність процесу — запам'ятовування відбувається без використання свідомих прийомів. Низький рівень виявлено у 35,0%. Їм притаманна нестійкість уваги, швидке забування, орієнтація на зовнішні, малозначущі ознаки предметів. Часто такі учні потребують допомоги або повторного пояснення, демонструють байдужість чи тривожність, швидко втрачають інтерес до завдання. Дуже низький рівень мають 21,0%. Вони не здатні утримувати в пам'яті навіть прості зорові образи, плутають деталі, допускають хаотичні помилки. Їм властива імпульсивність, недостатня саморегуляція та відсутність прийомів осмисленого запам'ятовування. Рівнів високого розвитку зорової пам'яті серед обстежених не виявлено.

Рис. 2.5 Розподіл рівнів пізнавальної активності учнів з інтелектуальними порушеннями (за результатами дослідження пам'яті)

Подаємо узагальнені дані щодо рівнів сформованості пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями, отримані за результатами проведених спостережень, бесід та діагностичних методик.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями

Рівень	Кількість учнів (%)
Високий рівень	0%
Середній рівень	35%
Низький рівень	40%
Дуже низький	25%

Отримані результати свідчать, що у більшості молодших школярів з інтелектуальними порушеннями рівень пізнавальної активності є недостатньо сформованим. Високий рівень не виявлено (0%), що вказує на відсутність у дітей стійкої внутрішньої мотивації до навчальної діяльності. Середній рівень мають 35% учнів, для яких характерний ситуативний інтерес до завдань, вибірковість уваги, потреба у зовнішньому стимулюванні та підтримці з боку педагога. Низький рівень спостерігається у 40% дітей — вони швидко втрачають зосередженість, уникають складних завдань, проявляють емоційну байдужість або тривожність під час труднощів. Дуже низький рівень виявлено у 25% учнів, що свідчить про значні труднощі у довільній регуляції діяльності, відсутність інтересу до пізнання та низький рівень самостійності.

Дослідження основних психічних процесів (уваги, пам'яті, мислення та мотиваційної сфери) підтвердило, що переважна більшість дітей демонструє середній і низький рівень їх розвитку. Це свідчить про потребу у цілеспрямованій корекційно-розвивальній роботі, спрямованій на стимулювання інтересу, підвищення самостійності, розвиток уваги, мислення та пам'яті.

З огляду на отримані результати, доцільною є розробка методики використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Використання мультимедійних засобів, інтерактивних ігор, навчальних програм і цифрових тренажерів сприятиме підвищенню мотивації, розвитку пізнавальної активності, концентрації уваги та покращенню засвоєння навчального матеріалу. ІКТ створюють умови для індивідуалізації навчання, забезпечують наочність, доступність і емоційне залучення дітей до пізнавальної діяльності, що робить їх ефективним інструментом корекційно-педагогічної роботи.

2.2 Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями

За результатами констатувального етапу дослідницької роботи постала потреба реалізувати формувальний етап експерименту, що був спрямований на розвиток пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями засобами інформаційно-комп'ютерних технологій. Формувальний експеримент було проведено на базі Ізяславського навчально-реабілітаційного центру Хмельницької обласної ради у 2 класі.

Метою роботи була розробка методики використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями.

Корекційно-розвиткова робота проводилася у межах варіантної складової навчального плану для учнів з інтелектуальними порушеннями у межах програми спеціальних корекційних занять «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів у дітей з розумовою відсталістю» (Жук Т., Трикоз С.) (підготовчий, 1–4 класи) розроблена з метою вирішення складної проблеми сенсорного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Вона спрямована на створення оптимальних умов для пізнання навколишнього світу, розвитку

психомоторики, сенсорних процесів та пізнавальної активності, що сприяє більш ефективній соціалізації та адаптації дітей. Варіантна складова передбачає години для проведення корекційно-розвиткових занять, спрямованих на усунення або пом'якшення порушень психічного розвитку, формування життєвих компетентностей, розвиток пізнавальної активності, мовлення та сенсомоторних умінь дітей.

Заняття за програмою «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів» здійснюються з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів у 2–3 класі — 2 години на тиждень. Тривалість одного заняття — 30–40 хвилин. Заняття можуть проводитися як індивідуально, так і у групах по 5–8 учнів. Таким чином, частота та тривалість занять враховує вікові можливості дітей і сприяє оптимальному засвоєнню матеріалу.

Програма «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів» поділена на блоки педагогічної корекції:

1. Корекція емоційного розвитку дитини
2. Корекція процесів сприймання, уваги, пам'яті, мислення
3. Корекція інтелектуальної діяльності
4. Психологічна корекція поведінки дитини
5. Корекція розвитку особистості

Пізнавальна активність логічно включена до блоку «Корекція процесів сприймання, уваги, пам'яті, мислення», оскільки саме розвиток цих психічних процесів є основою активного пізнання та навчальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у цьому блоці дозволяє значно підвищити ефективність корекційно-розвивальної роботи: завдяки мультимедійним засобам уроки стають наочними, емоційно забарвленими та інтерактивними, що стимулює допитливість і бажання досліджувати. ІКТ забезпечують можливість диференційованої подачі матеріалу відповідно до індивідуальних потреб учнів, підтримують розвиток уваги та пам'яті, сприяють формуванню самостійності у навчальній діяльності, а також

активізують процес мислення через завдання на порівняння, класифікацію, серіацію та аналіз об'єктів. Таким чином, інтеграція ІКТ у цей блок створює умови для систематичного розвитку пізнавальної активності та формування основних когнітивних навичок, необхідних для подальшого навчання та соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Нами було визначено, що ефективне використання інформаційно-комп'ютерних технологій буде сприяти ефективному розвитку пізнавальної активності, що ґрунтується на таких принципах:

- Принцип індивідуалізації та диференціації навчання. Передбачає урахування індивідуальних можливостей, темпу засвоєння знань і рівня розвитку кожного учня. Використання ІКТ дозволяє адаптувати навчальний матеріал, добирати оптимальний рівень складності та забезпечувати підтримку з боку вчителя або програми у потрібний момент.

- Принцип комплексності та поетапності корекційно-розвивальної роботи. Реалізація програми відбувається через поступове ускладнення навчального матеріалу — від простих репродуктивних завдань до творчих і самостійних. Такий підхід сприяє поступовому розвитку пізнавальної активності й формуванню стійких навчальних навичок.

- Принцип урахування психофізичних особливостей дітей з інтелектуальними порушеннями. Добір змісту, темпу подачі інформації, форм завдань і засобів візуалізації здійснюється з урахуванням когнітивних можливостей, рівня емоційної зрілості та працездатності учнів. Це дозволяє уникнути перевантаження й забезпечує комфортне навчальне середовище.

Застосування зазначених принципів забезпечує цілісність і системність програми, сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання та створює умови для реалізації індивідуальних освітніх потреб кожного учня.

Під час роботи з дітьми інтелектуальними порушеннями найбільш ефективними є такі цифрові інструменти:

1. Інтерактивні навчальні програми – для розвитку уваги, пам'яті, мовлення та логічного мислення.
2. Віртуальні тренажери – для відпрацювання послідовності дій і практичних навичок у безпечному середовищі.
3. Мультимедійні ресурси – для унаочнення навчального матеріалу та підтримки інтересу до пізнання.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій включало три етапи: *підготовчий, навчально-розвивальний та рефлексивно-узагальнювальний етап.*

Дослідна робота проводилася під час уроків корекція розвитку, які мають корекційно-розвитковий характер і спрямовані на розвиток пізнавальних процесів, подолання порушень у психічній діяльності та формування функцій, що розвиваються із затримкою або не сформувалися належним чином. У ході занять широко застосовувалися інформаційно-комунікаційні технології для стимулювання пізнавальної активності, розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та сенсомоторних навичок. Такі заняття забезпечують корекцію порушень через активний розвиток особистості дитини, сприяють формуванню навчальної мотивації, загальнонавчальних і пізнавальних умінь, а також розвитку емоційно-вольової сфери та соціальної адаптації учнів.

Опишемо етапи впровадження ІКТ на заняттях та наведемо приклади інформаційно-комунікаційних технологій, які були використані для розвитку пізнавальної активності. На *підготовчому етапі* ми спрямовували зусилля на формування в учнів з інтелектуальними порушеннями уміння встановлювати контакт з учителем, розвиток емоційної взаємодії, пізнавального інтересу та готовності до участі в навчальній діяльності.

Ми використовували освітні відео з YouTube каналу **MultiZnaika TV** — це українськомовний канал для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, що пропонує пізнавальні та розвиваючі відео з елементами інтерактиву. Контент каналу включає короткі відео про тварин, природу, пори року, людський

організм, а також ігри на розвиток пам'яті, уваги, мислення та мовлення. Відео супроводжуються яскравою анімацією, запитаннями до дітей та доступним українським мовленням, що сприяє формуванню базових знань, розвитку логічного мислення та пізнавальної активності.

Канал «З любов'ю до дітей – Дитячі пісні» — це українськомовний ресурс для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, який пропонує веселі та пізнавальні пісні, розвиваючі мультики та руханки. Відео каналу супроводжуються яскравою анімацією, доступним текстом пісень та інтерактивними елементами, що сприяє розвитку мовлення, логічного мислення та пізнавальної активності. Серед популярних композицій — «Каченятко шукає друзів», «Цибуля», «Хто каже гав», а також руханки та пісні про кольори, цифри та букви, які можна використовувати на уроках, у групових заняттях чи для домашнього навчання. Канал допомагає не лише формувати базові знання, а й розвивати емоційне сприймання та творчу активність дітей.

Канал «Музичні хвилинки – цікавинки з Домісолькою» пропонує короткі музичні та пізнавальні відео для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, які поєднують ритмічні пісні, руханки та інтерактивні вправи. Відео спрямовані на активізацію мозкової діяльності, розвиток уваги, пам'яті, слухового та ритмічного сприймання, а також координації рухів. Під час перегляду діти виконують короткі музично-рухові вправи, співи, повторюють ритмічні фрази та відгадують звуки, що стимулює обидві півкулі мозку, підвищує концентрацію та формує позитивну мотивацію до навчання та творчої діяльності. Ми використовуємо наступні відео: «*Ритмічні повтори*» — Домісолька показує короткі ритмічні фрази руками або інструментами, а діти повторюють, що розвиває увагу та слухове сприймання; «*Звуки природи*» — відгадування звуків тварин чи предметів, що тренує слухову пам'ять і логічне мислення; «*Міні-руханки*» — рухові вправи під музику, наприклад, похитування руками, стрибки або похідні рухи, які активізують мозкову діяльність та

координацію; «Спів за прикладом» — повторення простих пісень та мелодій за Домісолькою, що стимулює мовленнєвий розвиток і ритмічне відчуття.

На другому етапі – *навчально-розвивальному* – основна увага приділялася розвитку пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, мовлення) шляхом використання інтерактивних технологій. Метою цього етапу було формування в учнів навичок самостійної пізнавальної діяльності, розширення світогляду, а також стимулювання інтересу до пізнання нового. Основними завдання етапу: розвивати вміння спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки; формувати здатність зосереджувати та утримувати увагу протягом виконання навчальних завдань; активізувати зорову, слухову, короткочасну та довготривалу пам'ять; розвивати мовлення, зв'язність і логічність висловлювання думок; стимулювати творче мислення, уяву та пізнавальну ініціативу.

Ми виростили наступні ІКТ:

- навчальні мультимедійні презентації PowerPoint, що сприяли кращому засвоєнню нового матеріалу через поєднання зорових і слухових стимулів із зображеннями, звуками та короткими відеофрагментами («Пори року», «Тварини і їхні дитинчата», «Мій дім»), що допомагали учням краще сприймати навчальний матеріал.

Інтерактивна гра «Пори року»

Дітям пропонується спостерігати за різними зображеннями природи та предметів, характерних для кожної пори року, і відносити їх до відповідного сезону.

Такий формат дозволяє розвивати увагу, логічне мислення, порівняльні та класифікаційні навички, а також зміцнює пам'ять через повторення та інтерактивну взаємодію. Гра поєднує яскраву анімацію, звукові ефекти та просту систему підказок, що робить навчання цікавим та мотивуючим для дітей молодшого шкільного віку.

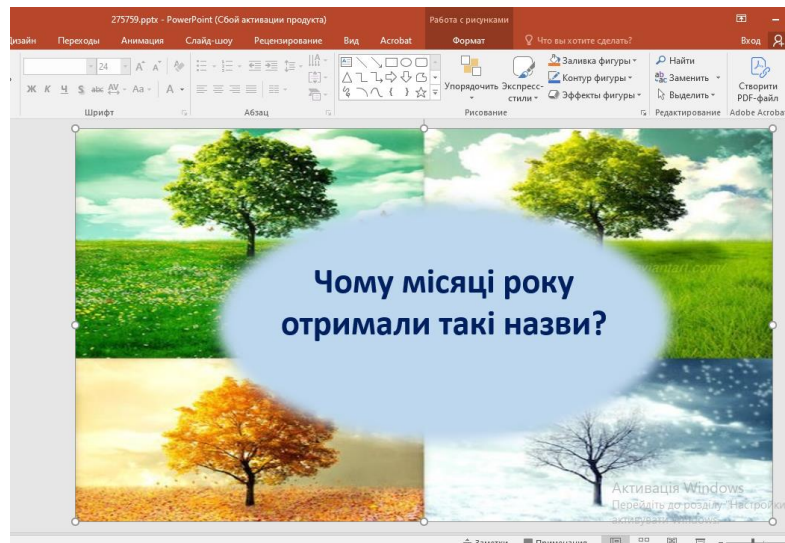

Рис. 2.6 гра «Пори року»

- ігри на платформі LogicLike. Дітям пропонується вирішувати головоломки, задачі на логічні зв'язки, послідовності, класифікацію та порівняння, а також виконувати вправи на встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Платформа поєднує яскраву графіку, підказки та поступове ускладнення завдань, що стимулює критичне мислення, увагу та концентрацію, а також мотивує дітей до самостійного пошуку рішень і розвитку когнітивних навичок у цікавій ігровій формі.

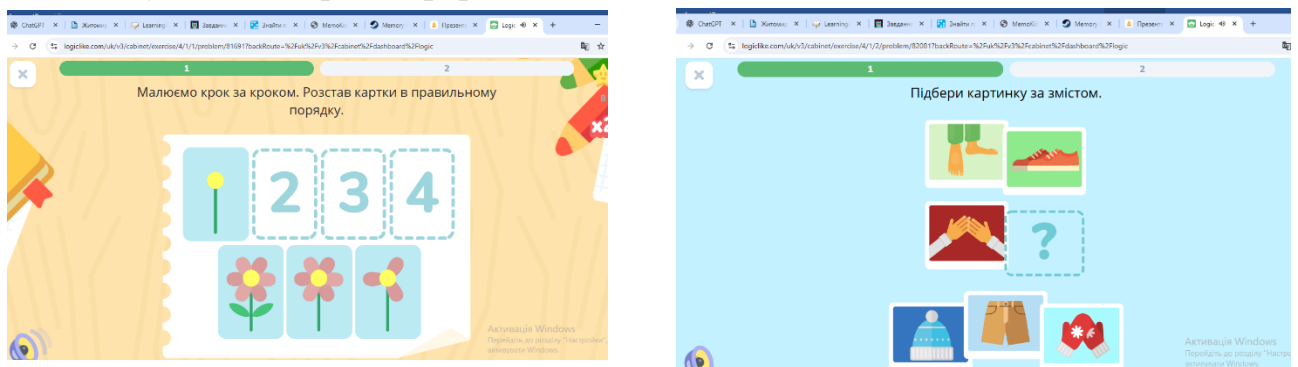
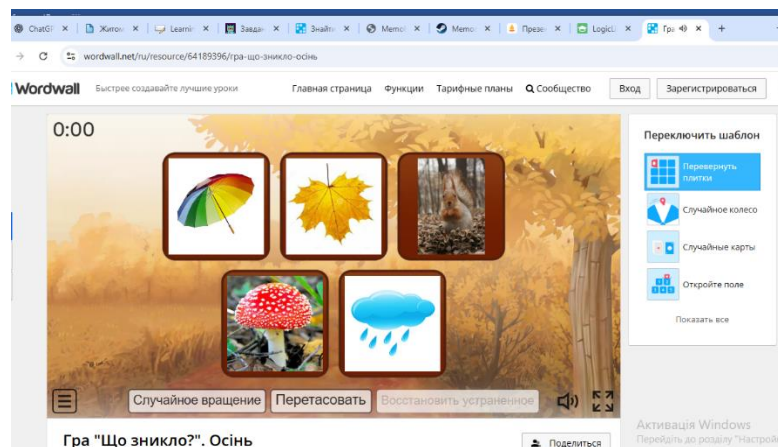

Рис. 2.7 LogicLike

- дидактичні ігри на платформі Wordwall («Знайди зображення», «Пазл із картинками») спрямовані на формування пізнавальної активності та закріплення знань («Що зникло?» — на екрані зникає один предмет, учень називає його; «Знайди помилку» — виявлення невідповідностей на зображенні (наприклад, сонце зелене) для розвитку уваги;

Гра «Що зникло?»

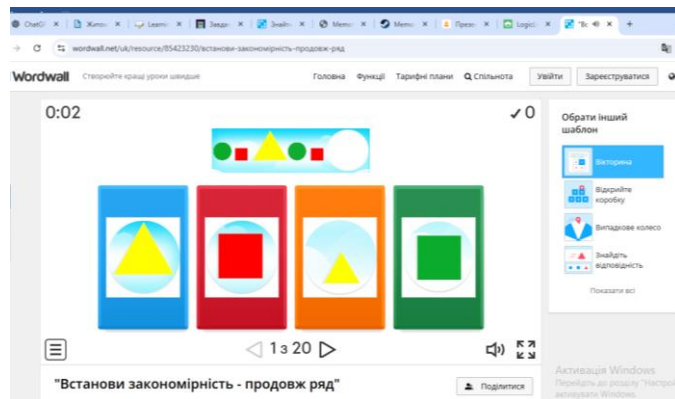
Це інтерактивне завдання, яке спрямоване на розвиток уваги, спостережливості та пам'яті у дітей. На екрані демонструється група предметів або картинок на певну тему (тварини, предмети, фрукти тощо). Потім один із елементів зникає, і учень повинен помітити відсутній об'єкт та назвати його. Гра має яскраву графіку, звукові ефекти та можливість підказок, що робить її цікавою та мотивуючою. Виконання таких завдань тренує короткочасну пам'ять, концентрацію та навички швидкого аналізу інформації, а також формує вміння порівнювати та запам'ятовувати деталі.

Рис. 2.8 Гра «Що зникло?»

Гра «Встанови закономірність — продовж ряд»

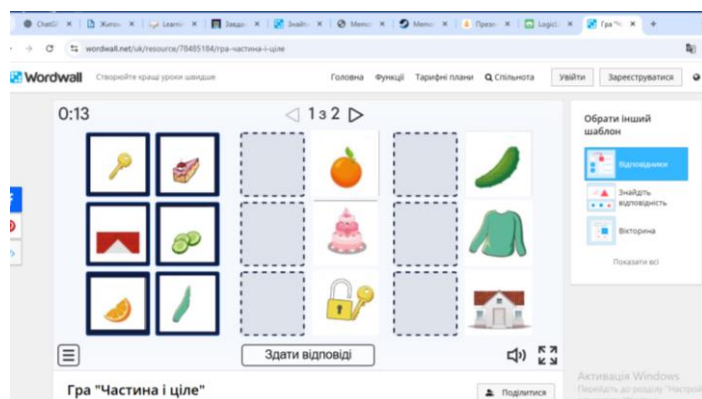
Це інтерактивне завдання, спрямоване на розвиток логічного мислення, уваги та аналітичних навичок у дітей. На екрані демонструється ряд елементів (це можуть бути геометричні фігури, числа, кольори або предмети) з певною закономірністю. Завдання учня — визначити правило ряду та вибрати або вставити наступний елемент, який продовжує послідовність. Такий формат дозволяє тренувати вміння спостерігати, порівнювати, класифікувати та робити висновки.

Рис. 2.9 Гра «Встанови закономірність — продовж ряд»

Гра «Склади ціле»

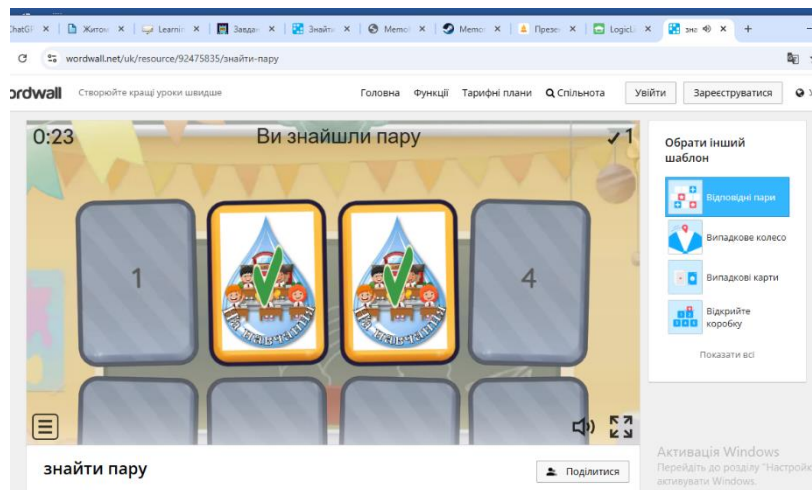
Це інтерактивне завдання, яке розвиває логічне мислення, увагу та просторове уявлення у дітей. На екрані показана розрізана на частини картинка або об'єкт (наприклад, тварина, фрукт, будівля), і учень повинен скласти її у правильному порядку, відновивши ціле. Завдання допомагає тренувати спостережливість, аналітичні навички та здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Рис. 2.10 «Склади ціле»

Гра «Знайди пару»

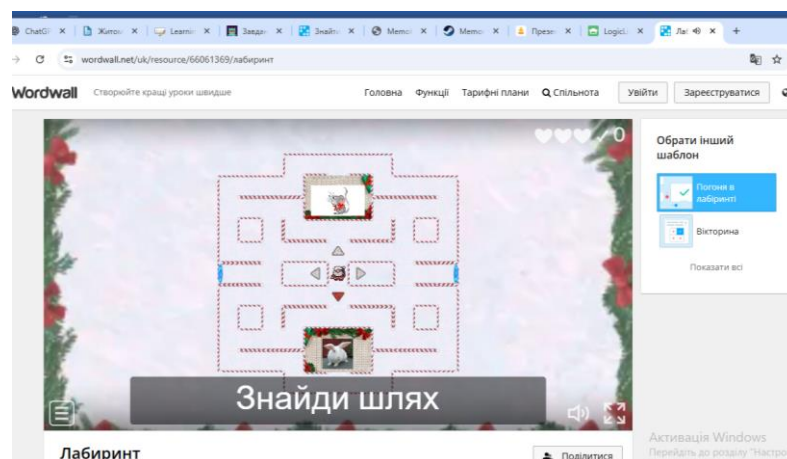
Це інтерактивне завдання, спрямоване на розвиток уваги, зорової пам'яті та логічного мислення у дітей. На екрані відображаються картки з картинками або словами, і учень повинен знайти однакові пари серед них. Завдання допомагає тренувати концентрацію, спостережливість та здатність до швидкого аналізу, а також формує навички порівняння та запам'ятовування деталей.

Рис. 2.11 гра «Знайди пару»

Гра «Лабіринт»

Це інтерактивне завдання, яке розвиває логічне мислення, увагу та планування дій у дітей. На екрані учень бачить лабіринт або послідовність шляхів і повинен знайти правильний маршрут від початку до кінця, уникаючи перешкод або обираючи правильні кроки. Такий формат тренує аналітичні навички, здатність передбачати наслідки та приймати рішення.

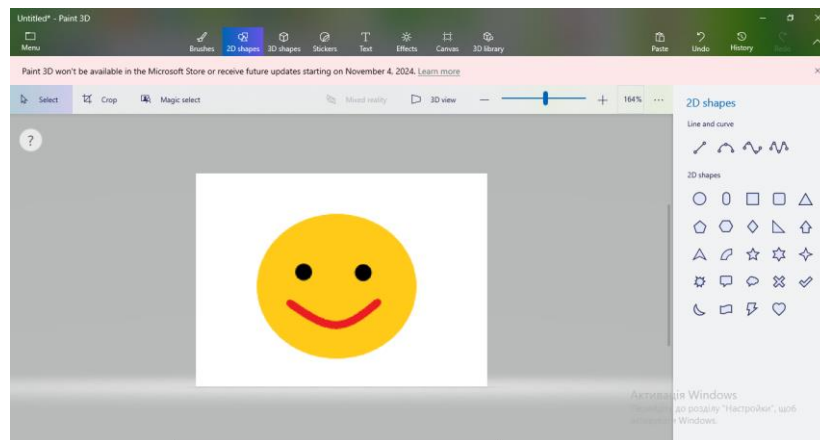
Рис. 2.12 Гра «Лабіринт»

- графічний редактор Paint робота у якому сприяє розвитку дрібної моторики, зорово-просторового сприймання, уваги, уяви, а також формує вміння діяти за інструкцією. Виконуючи різні графічні завдання, учні одночасно навчаються працювати з комп'ютером, застосовувати знання з інших навчальних предметів і проявляти ініціативу («Домалюй лінію» — учні з'єднують точки або домальовують прості геометричні фігури й предмети; «Розфарбуй малюнок» —

розфарбування зображень за зразком або власним задумом; «Знайди і намалюй» — домальовування відсутніх частин знайомих предметів (наприклад, у сонечка — промінчики, у будиночка — дах); «Намалюй за інструкцією» — поетапне виконання завдання за словесними вказівками вчителя, що розвиває слухове сприймання, послідовність дій і самоконтроль).

Гра «Домалюй лінію»

Це інтерактивне завдання, спрямоване на розвиток дрібної моторики, уваги, спостережливості та творчого мислення у дітей. Дітям пропонується домалювати певні елементи малюнка, наприклад, сонечку промінчики, або з'єднати точки, щоб утворити фігуру. Завдання допомагає тренувати координацію рухів, уяву та здатність відтворювати побачене, а використання Paint дозволяє експериментувати з кольорами, формами та розташуванням елементів.

Рис. 2.13 гра «Домалюй лінію»

Гра «Намалюй за інструкцією»

Дітям пропонується намалювати малюнок будиночка. Під час виконання завдання вони використовують різні інструменти Paint: Лінія, Прямокутник, Скруглений прямокутник, Трапеція, Еліпс, Заливка. Завдання спрямоване на розвиток дрібної моторики, уваги, спостережливості, уяви та творчого мислення, а також на закріплення навичок роботи з графічним редактором та кольорами. Учні повинні послідовно виконувати кроки, правильно розташувати елементи

малюнка та зафарбувати їх відповідними кольорами, щоб створити завершену композицію.

Алгоритм виконання

1. Відкрий Paint.net.
2. Візьми інструмент Лінія і проведи горизонтальну лінію через всю робочу область.
3. За допомогою інструмента Заливка зафарбуй верхню частину синім, а нижню — зеленим.
4. Візьми інструмент Прямокутник і намалюй будиночок. Основний колір — чорний, додатковий — коричневий.
5. Дах будиночка намалюй інструментом Лінія жовтим кольором, відрегулуй товщину.
6. Намалюй віконечко інструментом Скруглений прямокутник: основний колір чорний, додатковий — блакитний. Додай горизонтальну та вертикальну лінії на вікні.
7. Димар зроби інструментом Трапеція: основний колір чорний, додатковий — оранжевий. Розмісти на даху.
8. Намалюй тин біля будиночка інструментом Лінія, вигни лінію за допомогою точок. Колір — коричневий. Скопіюй лінію (Ctrl+C) і встав 6 разів (Ctrl+V), створивши горизонтальні та вертикальні частини тину.
9. Намалюй травичку інструментом Лінія зеленого кольору.

Рис. 2.14 гра «Намалюй за інструкцією»

На третьому, *рефлексивно-узагальнювальному етапі*, завдання полягає у закріпленні та систематизації набутого досвіду, знань, умінь та навичок, а також у розвитку самооцінки та рефлексивних здібностей учнів. Цей етап спрямований на підвищення впевненості дітей у власних можливостях та формування позитивного ставлення до навчання, стимулюючи бажання продовжувати пізнавальну та творчу діяльність.

Ми використовували:

«Цифрова вікторина» — інтерактивне опитування за вивченими темами (наприклад, кольори, форми, властивості предметів).

«Хто швидше?» — гра на швидкість реакції, коли учні мають обрати правильну відповідь.

«Збери пазл знань» — складання логічної послідовності або тематичного пазлу на екрані.

«Моє досягнення» — учень обирає смайлик або зображення, що символізує його настрій після заняття.

«Цифрове дерево успіху» — діти додають на спільну дошку свої результати (малюнки, фото робіт, короткі коментарі).

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій має суттєвий позитивний вплив на розвиток пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, застосування ІКТ: сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, активізує їхню увагу та стимулює самостійне мислення; підвищує мотивацію до навчання через інтерактивні завдання, наочність матеріалу та можливість персоналізованого підходу; стимулює емоційну сферу: позитивні враження від роботи з комп'ютером підтримують впевненість у власних силах та інтерес до навчальної діяльності; забезпечує диференціацію та індивідуалізацію навчання, що дозволяє враховувати рівень розвитку та особливості кожної дитини.

Отже, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій підвищує ефективність навчання, стимулює пізнавальну активність, створюючи умови для всебічного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.

2.3 Методичні рекомендації використання інформаційно-комунікаційних технологій у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями

Використання ІКТ у корекційно-розвивальній роботі з дітьми молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями передбачає дотримання фахівцями певних психолого-педагогічних умов, які забезпечують ефективність, безпечність і розвивальний потенціал цифрового середовища. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій не повинно бути самоціллю, а має виступати інструментом розвитку пізнавальної активності, емоційної сфери та комунікативних умінь дитини.

1. Створення позитивного емоційного настрою під час занять

Емоційний комфорт — ключовий чинник ефективності корекційної роботи. Діти з інтелектуальними порушеннями часто відчують тривогу, невпевненість або страх помилитися. Тому перед початком роботи важливо створити дружню, доброзичливу атмосферу: використати усмішку, підтримувальні фрази, коротку ігрову розминку чи пісеньку. Застосування яскравих, доброзичливих персонажів у цифрових програмах, веселих звукових сигналів або візуальних заохочень («молодець!», «чудово!», «ще раз спробуємо») викликає позитивні емоції, формує мотивацію до подальшої діяльності й допомагає долати страх перед труднощами.

2. Дозоване навантаження

Для дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями важливо уникати перевтоми, яка швидко призводить до втрати уваги й інтересу. Тривалість безперервної роботи з комп'ютером не повинна перевищувати 10–15 хвилин.

Після кожного цифрового етапу варто робити коротку фізкультхвилинку, дихальну гімнастику або вправи для очей. Це допомагає відновити працездатність і підтримати оптимальний рівень психофізіологічної активності. Важливо також знижувати когнітивне навантаження, використовуючи прості інтерфейси, обмежену кількість стимулів на екрані, чіткі інструкції та поступове ускладнення завдань.

3. Чергування видів діяльності

Ефективність ІКТ у корекційно-розвивальній роботі підвищується, коли цифрові завдання чергуються з іншими видами активності — руховими, сенсорними, когнітивними.

Наприклад, після вправи на комп'ютері з розпізнавання звуків або букв можна провести гру з картками, руханку «Живі букви» або вправу з конструктором. Таке поєднання допомагає утримати увагу дітей, запобігає монотонності й сприяє формуванню зв'язків між візуальною, слуховою та моторною сферами. Чергування видів діяльності також забезпечує розвиток довільної регуляції, що є однією з основних цілей корекційної педагогіки.

4. Забезпечення індивідуального зворотного зв'язку

Однією з переваг ІКТ є можливість миттєвого та персоналізованого зворотного зв'язку. Програми можуть автоматично показувати правильність відповіді, демонструвати підказки або повторювати інструкцію. Водночас важливо, щоб педагог коментував дії дитини, підкреслюючи навіть невеликі успіхи: «Ти правильно підібрав картинку!», «Молодець, цього разу швидше впорався!». Такі вербальні підкріплення сприяють формуванню адекватної самооцінки, знижують тривожність і підсилюють мотивацію. Зворотний зв'язок має бути не лише оцінним, а й розвивальним: педагог допомагає дитині зрозуміти, чому результат вийшов саме таким і як можна покращити виконання наступного завдання.

5. Активна участь педагога як фасилітатора процесу

У роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями педагог не лише спостерігає, а є активним учасником освітнього процесу — фасилітатором. Його роль полягає у спрямуванні діяльності, підтримці ініціативи дитини, допомозі в осмисленні отриманих результатів. Учитель коментує дії учня, підбадьорює, ставить запитання, що стимулюють мислення:

«А що буде, якщо натиснемо іншу кнопку?», «Як ти здогадався, що це правильна відповідь?». Таке спільне обговорення сприяє розвитку рефлексії, мовлення, логічного мислення, формуванню досвіду самостійного прийняття рішень. Таким чином, педагог виступає посередником між дитиною та цифровим середовищем, допомагаючи перетворити гру на засіб усвідомленого навчання і саморозвитку.

Отже, використання ІКТ у корекційно-розвивальній роботі з молодшими школярами, які мають інтелектуальні порушення, є доцільним і педагогічно виправданим. Цифрові технології, за умови їх правильного й дозованого застосування, відкривають нові можливості для індивідуалізації навчання, розвитку пізнавальної активності, уваги, мислення, пам'яті та мовлення. Вони підвищують мотивацію, сприяють емоційному залученню дітей, створюють ситуацію успіху й підтримують позитивне ставлення до навчальної діяльності. Ефективність ІКТ забезпечується не лише якістю програм, а насамперед професійною позицією педагога, який виступає фасилітатором, мотиватором і посередником між дитиною та цифровим світом.

Таким чином, методичне впровадження ІКТ у систему корекційно-педагогічної роботи сприяє формуванню в учнів із інтелектуальними порушеннями основ навчальної діяльності, розвитку самостійності, комунікативних навичок і позитивного емоційного досвіду.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання роботи були послідовно реалізовані поставлені завдання, що дозволило комплексно дослідити проблему розвитку пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями та визначити ефективні шляхи її підвищення з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретичний аналіз показав, що пізнавальна активність є важливою складовою інтелектуального розвитку дитини, яка визначає її ставлення до навчальної діяльності, здатність до пізнання нового, самостійність мислення й ініціативність. Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерні недостатня довільність психічних процесів, обмеженість пізнавальних інтересів, знижена мотивація та слабка регуляція діяльності. Теоретичний огляд підтвердив необхідність застосування інноваційних підходів, зокрема ІКТ, у стимулюванні пізнавальної активності та розвитку мислення таких учнів.

Емпіричне дослідження пізнавальної активності виявило, що більшість учнів мають середній (близько 35%) або низький (40%) рівень сформованості пізнавальних процесів. Дуже низький рівень спостерігався у 25% дітей, що проявлялося у швидкій втраті інтересу, труднощах концентрації, низькому рівні саморегуляції та відсутності мотивації до навчання. Водночас навіть за наявності труднощів учні демонструють позитивну реакцію на емоційне підкріплення, ігрову діяльність і використання наочних матеріалів, що свідчить про потенціал до розвитку за умов спеціально організованої педагогічної підтримки.

Розроблена методика використання ІКТ у корекційно-розвивальній роботі з дітьми молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями передбачає інтеграцію цифрових ресурсів у навчальний процес для розвитку уваги, мислення, пам'яті та пізнавальної мотивації. Вона базується на принципах доступності, емоційної підтримки, дозованого навантаження та чергування видів діяльності. Використання ІКТ сприяє створенню позитивного емоційного

середовища, активізує пізнавальні процеси, формує навички самоконтролю та підвищує інтерес до навчання.

Методичні рекомендації щодо застосування ІКТ у корекційній роботі акцентують увагу на необхідності дотримання психолого-педагогічних умов: забезпечення позитивного емоційного настрою, індивідуалізації навчання, використання ігрових форм, створення ситуації успіху та активної ролі педагога як фасилітатора процесу. Запропоновані підходи дозволяють оптимізувати корекційно-розвивальну роботу, зробити її більш інтерактивною, цікавою й ефективною для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку.

Отже, результати дослідження підтверджують, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями є доцільним і ефективним засобом розвитку їхньої пізнавальної активності, формування внутрішньої мотивації до навчання та соціальної адаптації